

FRANSA'NIN MALİ ÇIKMAZI

Dr. Serhat Orakçı

Referans için: Orakçı, Serhat. "Fransa'nın Mali Çıkması". İNSAMER 03.05.2021.

Analiz

12. yüzyıl gibi geç bir dönemde kurulmasına rağmen çok az beldeye Timbuktu gibi kutsallık kazanarak efsanevi bir şehre dönüşmek nasip olmuştur. Mali'nin kuzeyinde yer alan şehrin maneviyatı bir dönemler o kadar yüksekmış ki, Allah'ın lütfuyla kutsandığına inanılır, putperestliğin hiç leke süremediği bu şehirde Allah'tan başka hiçbir ilaha iman edilmemesiyle övünülürmüş.¹ Şehir bu özelliğini 19. yüzyılın sonuna kadar korumuş, fakat bundan sonra Fransız sömürgeciliğine yenik düşmüş ve Timbuktu'nun el yazmalarıyla ünlü kültürel mirası Fransızlar tarafından yağmalanarak kısmen Paris'e taşınmış.

21. yüzyılda kaderin garip bir cilvesi olsa gerek yine Fransa, bu defa da şehri ele geçiren silahlı grupları püskürtme ve "terörle mücadele" söylemiyle Mali'nin kuzeyine yönelik askeri bir operasyon başlattı. Mali halkı sekiz yıl önce Fransız jetlerini gökyüzünde

göründüğünde, Fransa'nın başını çektiği Serval harekâtı da başlamıştı. 2013 başlarında Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande, Mali'nin bu kutsal şehrini ziyaret ettiğinde halk "vive la France" (yaşasın Fransa) sloganlarıyla Fransa'yı selamlıyordu.² Bunun için Timbuktu halkını kınamak haksızlık olur gerçekten. Bu durumu tipik bir Stockholm sendromu olarak okumaktan ziyade; çaresizliğin, umutsuzluğun, kaderine terk edilmişliğin getirdiği duygu patlamasının bir yansıması olarak okumak daha yerinde olabilir. 2012-2013 döneminde etnik ve dinî silahlı örgütler, Mali ordusunu bölgeden çıkarttıktan sonra, Timbuktu ve diğer kuzey şehirlerinde bağımsız bir devlet ilan edecek kadar ileri gitmişler ve neredeyse bir yıl süreyle kuzey bölgelerinin başkent Bamako ile irtibatını kesmişlerdi.

Bugün Timbuktu'nun da içinde yer aldığı Mali'nin kuzeyinde görev yapan Birleşmiş

Milletler (BM) barış gücü MINUSMA'daki yabancı askerî personel sayısı Barkhane operasyonu kapsamında 15.000 civarında. Başta Fransa ordu birlikleri olmak üzere Amerika, İngiltere, Almanya, Norveç, Belçika gibi 60 ülkeden askerî personel, 29 ülkeden de polis gücü Mali'de görev yapıyor.³ Ne var ki konuya ilişkin haber ve yorumlarda, 2013 yılından bu yana yabancı askerî personel sayısı arttıkça Mali'nin de içinde yer aldığı Sahel bölgesindeki terör saldırılarının arttığına dikkat çekiliyor. Hasılı bölgede büyük bir kısır döngü yaşanıyor; silahlı örgütlerin varlığı yabancı güçleri çekerken yabancı askerlerin varlığı da silahlı grupların büyümesine, çeşitlenmesine ve yayılmasına zemin oluşturuyor.

2012 yılından bu yana iki askerî darbeye ve Fransa liderliğinde geniş kapsamlı bir askerî müdahaleye sahne olan Mali'nin kuzey bölgelerinde 2 milyondan fazla insan yerinden yurdundan oldu. Başta Timbuktu, Gao ve Kidal gibi şehirler olmak üzere çatışma ve istikrarsızlıktan olumsuz etkilenmeyen altyapı, hane, yerleşim yeri kalmadı. Tuareg, Arap, Songhay ve Fulani gibi etnik grupların bir arada bulunduğu bu bölgenin kronik az gelişmişlik sorunu daha da derinleşti. Tuareglerin *Azawad* olarak adlandırdıkları bu bölgedeki sorun, yine Tuareglerin 1963 yılında başlatıp 1991 ve 2006 yıllarında tekrarladıkları âdeta gelenekselleşmiş isyanlarından artık çok daha farklı bir boyuta evrilmiş durumda. Mağrip el-Kaidesi'nin çeşitli kolları ve DAESH, Mali'nin kuzeyindeki etkilerini ne pahasına olursa olsun sürdürmeye devam ediyor.

Mali devleti 2015 yılında imzaladığı Cezayir Anlaşması (*Algiers Accord*) ile Tuareg orijinli Azawad Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin (MNLA) de içinde yer aldığı Azawad Hareketleri Koordinasyon Koalisyonu (CMA) ile masada anlaşarak soruna kısmi bir çözüm getirse de bölgede el-Kaide ve DAESH adına hareket eden gruplar hâlâ etkilerini sürdürüyor ve bu minvalde de Mali, bir kısır döngüye girmiş görünüyor. El-Kaide'ye yakın Cemaat Nusra vel-Muslimin lideri Iyad Ag Ghali, Mali devleti ile görüşebileceğini söylüyor ancak bunun

için başta Fransa olmak üzere yabancı askerî birliklerin Mali'den çıkmasını şart koşuyor, buna karşın Mali devleti ise güvenliğin sağlanması için BM barış gücünün ülkedeki varlığının devam etmesini istiyor. Bu noktada Mali'nin önünde ciddi bir açmaz olduğu görülüyor.

Mali'nin toprak bütünlüğünü sağlasa da barış süreciyle ilgili temel sorunlardan biri, anlaşmanın uygulanmasında yavaş hareket ediliyor olması. Ekonomik ve siyasi güç paylaşımının yanında CMA bünyesindeki silahlı unsurların Mali güvenlik güçlerine intikal ettirilmesi gibi konularda varılan mutabakat şu ana kadar kâğıt üzerinde kalmış görünüyor. Bu minvalde anlaşmanın yürürlükte kalması için daha fazla kalkınma ve eşitlik odaklı çalışma yapılması gerektiği anlaşılıyor.

Çeşitli uyarılara rağmen her seferinde Mali'deki askerî varlığını azaltmayacağını açıklayan Fransa ise, ülkenin kuzeyindeki durumu idare etmekte giderek zorlanıyor. Aradan geçen sekiz sene sonunda Mali halkı "*vive la France*" sloganı atmaya pek o kadar istekli değil artık. Özellikle Fransa'ya olan tepki 2020 yılında başlayan hükümet karşıtı sokak protestolarında iyiden iyiye ayyuka çıktı.⁴ Bunun en önemli sebebi, üzerinden hatırı sayılır bir süre geçmiş olmasına rağmen Mali'de 2012-2013 döneminde patlak veren sorunların hâlen çözülememiş olması. Mali'nin kuzeyinde dinî ve etnik orijinli birtakım silahlı gruplar hâlâ etkinler. Adam kaçırma, silahlı saldırı, intihar saldırıları, BM barış gücü askerlerinin ölüm haberlerinin gelmeye devam ettiği Mali'de milyarlarca dolarlık askerî harcama ve medya propagandasına rağmen terörle mücadelede büyük bir başarısızlık yaşanıyor.

Fransa'nın coşkuyla başladığı Mali çıkartması, sahada 5.000'in üzerinde Fransız askeri bulunmasına rağmen bekleneni vermekten oldukça uzak. Mali âdeta Fransa'nın çıkmazı hâline gelmiş durumda ve hâlihazırda bölgede 1.500'den fazla askeri bulunan Almanya'yı bölgeye daha fazla asker sevk etmesi için sıkıştırılmaları da artık işe yaramıyor. Çad ve Cezayir gibi ülkelerle yaptığı iş birliği Fransa'yı askerî yönden rahatlatsa da üstlendiği mali

yükü hafifletmiyor. Fransız askerî birliklerinin 3 Ocak 2021 tarihinde Mopti bölgesinde yer alan Bonti’de bir düğün evine düzenlediği hava saldırısı sonucu en az 19 kişinin ölmesi, yine Gao’da ava çıkmış bir grup gencin öldürülmesi, durumu Fransa adına daha da çetrefilli bir hâle getirdi. Teröristlerin vurulduğunu iddia eden Fransız yetkililer, MINUSMA soruşturmasının sivillerin öldürüldüğü yönündeki bulgularını⁵ ve Mali devletinin iddialarını kabul etmekten ve olaylarla ilgili sorumluluk üstlenmekten oldukça uzak görünüyor.⁶

2012 yılında Mali merkezli seyreden kriz, bugün bölgesel hâle gelerek başta Nijer ve Burkina Faso olmak üzere tüm bölgeyi derinden etkiliyor. Durumun ciddiyetinin farkında olan bazı kurumlar, Mali’de askerî çözüme daha mesafeliler artık. Bu minvalde İngiliz düşünce

kuruluşu Chatham House’un geçtiğimiz mart ayında yayımlanan raporunda, dikkat çekici bazı tespitler yer alıyor. Marc-Antoine Pérouse de Montclos imzalı rapor, başlarda “kurtarıcı” olarak algılanan Fransa’nın giderek “işgalci” olarak algılanmaya başladığının altını çizerken Mali’de “cihatçı” gruplarla pazarlık dâhil barışı sağlayabilecek her olasılığın değerlendirilmesi gerektiğini belirtiyor.⁷ Bu doğrultuda Mali krizinin çözümü için askerî hamleler dışında atılması gereken adımları göz ardı etmek elbette mümkün değil. Devletler ve sivil oluşumlar eliyle bu karamsar tablonun düzeltilebilmesi, etkili bir iş birliği ve meselelerin kapsamlı biçimde ele alınmasını gerektiriyor. Kaldı ki tek boyutlu bir yaklaşımda ısrar etmek, şu ana kadar Mali’de sorunları derinleştirmenin ötesine geçemedi.

Sonnotlar

- ¹ Charlie English, *Timbuktu’nun Elyazmaları*, (Çev. Akın Emre Pilgir), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 167.
- ² “Mali conflict: Timbuktu hails French President Hollande”, *BBC*, 02.02.2013, <https://www.bbc.com/news/world-africa-21304079>
- ³ MINUSMA, “Personnel”, <https://minusma.unmissions.org/en/personnel>
- ⁴ Kanélla, “Mali: une nouvelle manifestation anti-France à Bamako”, *AA*, 23.09.2020, <https://www.aa.com.tr/fr/afrique/mali-une-nouvelle-manifestation-anti-france-%C3%A0-bamako/1983522>

- ⁵ “UN Investigation concludes French military airstrike killed Mali civilians”, *UN News*, 30.03.2021, <https://news.un.org/en/story/2021/03/1088722>
- ⁶ “Mali Officials Accuse French Military of Killing Civilians”, *VOA News*, 26.03.2021, <https://www.voanews.com/africa/mali-officials-accuse-french-military-killing-civilians>
- ⁷ Marc-Antoine Pérouse de Montclos, “Rethinking the response to jihadist groups across the Sahel”, Chatham House, Mart 2021, <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-03/2021-03-02-response-jihadist-groups-sahel-perouse-de-montclos.pdf>